

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 371.13:37.013

Олена Березкіна, Тетяна Кошельник
Olena Berezkina, Tetiana Koshelnyk

ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

PERSONAL COMPONENT OF THE CONTENT OF PHYSICAL CULTURE OF TEENAGER'S PERSONALITY

У статті теоретично обґрунтовано структуру і зміст фізичної культури особистості, фахівця фізичного виховання та спорту. Розкрито єдність її біологічного і соціального компонентів з явним переходом від «тілесно-рухового» (соматопсихічного) компоненту розуміння фізичної культури до зростання її «соціокультурного» компоненту і розгляду її як явища «духовно-фізичного», що значно дозволяє вирішувати питання формування фізичної культури особистості

Ключові слова: зміст фізичної культури, біологічний і соціальний особистісний компонент, духовно-фізичне явище, підлітки.

За умов упровадження культуротворчої освітньої парадигми особливої значимості набувають теоретико-методологічні, соціально-психологічні та організаційно-педагогічні аспекти проблеми гуманістичного розвитку учнівської молоді, зокрема в сфері фізичної культури та спорту. Формування більш широкого філософсько-культурного погляду на фізичну культуру і фізкультурну освіту вимагає подолання обмеженості методологічних конструкцій, пов'язаних з організацією і змістом фізичного виховання учнівської молоді, усвідомленням людиною і суспільством цього соціального явища, який несе в собі великий культурний потенціал. Саме тому підвищення рівня фізичної культури особистості учнівської молоді є актуальною проблемою у сучасному освітньому просторі [6, с.12].

Розвиток сучасного українського суспільства супроводжується виникненням низки проблем, пов'язаних з недостатньою соціальною зрілістю особистості. Постало завдання вивести людину на новий рівень розвитку і на новий рівень взаємин із суспільством. Це завдання є особливо актуальним з точки зору підготовки підростаючого покоління до реалій сучасного «дорослого» життя, його соціалізації. Успішна соціалізація – одна з умов, що сприяє збереженню духовності нації, розвитку ідеї громадянського суспільства та державності. У зв'язку з цим зростає інтерес до проблеми соціалізації молоді взагалі і в освітньому процесі зокрема.

Освіта допомагає підростаючому поколінню адаптуватися в соціумі за допомогою засвоєння знань і соціально-духовних цінностей, підготовки їх до різних соціальних ролей, заняття певних громадських позицій у суспільстві. Освіта відповідальна за те, як у цей суперечливий і складний час особистість поєднає в собі матеріальне і духовне, суспільне та індивідуальне, раціональне та ірраціональне, знання і моральність. Зміни, що відбуваються у наш час у державі

і суспільстві, вимагають розвитку педагогічної науки в напрямі, який забезпечує різнобічний розвиток дітей та підлітків, здатних до самовизначення в сучасній соціокультурній ситуації. У зв'язку з цим потрібні нові моделі освіти, нові типи фахівців, нові освітні системи, технології, методи, форми діяльності суб'єктів освітнього процесу [1, с. 14-16].

Теоретичні дослідження феномену «фізична культура» з позицій культуровідповідності й системного аналізу людської діяльності дозволило розкрити поняття «фізична культура особистості». Розкрито єдність її біологічного і соціального компонентів з явним переходом від «тілесно-рухового» (соматопсихічного) компоненту розуміння фізичної культури до зростання її «соціокультурного» компоненту і розгляду її як явища «духовно-фізичного», що значною мірою дозволяє вирішувати питання формування фізичної культури особистості (В. Бальсевич, М. Візитей, М. Віленський, Т. Круцевич, Л. Матвеев, Л. Лубишева, Б. Шиян та ін.).

Проблему формування фізичної культури особистості учнівської молоді, її сутності й змісту розглядали М. Віленський, Е. Вільчковський, Т. Скоблікова, Ю. Сисоєв, Б. Шиян та ін. У цих публікаціях розкрито освітній процес, що інтегрує знання й інтелектуальні цінності, фізичну досконалість, мотиваційно-ціннісні орієнтації, соціально-духовні цінності, фізкультурно-спортивну діяльність. Однак виконані дослідження не розкривають повною мірою структуру і зміст фізичної культури особистості учнівської молоді, що ускладнює її формування у процесі фізкультурної освіти [4, с.13-20].

Фізична культура як складова частина освітнього процесу не є «окостенілою», постійно змінюється, модернізується до вимог сучасної освіти, наповнюється новим змістом та концепціями з теорій «фізичної культури», теорії «культури особистості» та «соціокультурної концепції тілесності», які визначають специфіку кожного компонента фізичної культури, де об'єднувальною основою слугує одухотвореність фізичного, єднання тілесної (фізичної) і психічної компоненти людини з культурою його особистості, тим самим впливаючи реальну «культуру суб'єкта».

І вже соціокультурна концепція тілесності, яка розглядає тілесність у контексті ціннісно-нормативних категорій і характеристик, буде визначати місце особистості і її значимість у соціальному просторі, вимірювати «рейтинг» фізичного благополуччя, здорового тіла за громадською шкалою цінностей, розробляючи «зону найближчого розвитку» культури тіла, де підіймуться на першочергове місце, особистісно-значимі досягнення людини, цінності (корисності) благополуччя власного тіла. Саме ця тенденція в теорії фізичної культури найбільшою мірою орієнтована на сучасні запити практики здорової життєдіяльності, яка повинна забезпечуватися функцією фізкультурного виховання [5, с. 2-9].

Необхідно враховувати те, що якщо фізичне виховання «замкнено» на руховій діяльності та цілеспрямовано не впливає на духовний розвиток і чуттєву сферу особистості, то воно, поряд з позитивними моральними якостями, може формувати асоціальну поведінку й егоїстичні устремління ще зовсім молодій людині. Переважання тілесного-рухового компонента у змісті фізичного виховання на шкоду соціокультурному призводить до деформації цінностей фізичної культури, в результаті чого фізичне виховання втрачає риси гуманістичної спрямованості педагогічного процесу, його загальнокультурної і моральної змістовності [3, с.14-21].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати структуру і зміст фізичної культури особистості учнівської молоді.

Поняття «фізична культура» входить у таку сферу культури, основним змістом якої є процес соціалізації, «окультурення» та соціокультурної модифікації тіла (тілесності, тілесного буття) людини.

З сучасної точки зору особистість розглядається як цілісна біопсихосоціальна система, що дає підстави виокремити біологічну, психологічну й соціальну структуру особистості. Біологічна структура особистості представлена такими загальними характеристиками як генетично обумовленими задатками (морфофункціональна будова, властивості й рухливість

нервової системи та здібності). Їх «окультурення» забезпечує сформованість необхідних суспільству і людині фізичного розвитку й фізичної підготовки, оптимізацію фізичного стану.

З соціальною структурою особистості пов'язана її психологічна структура, яка включає сукупність емоцій, волюв'язування, пам'ять, здібності тощо. Соціальні, особистісні якості людини формуються тільки під впливом соціального середовища та виявляються в її соціальній, професійній діяльності (у тому числі й на етапі підготовки в навчальному закладі). Звідси важливою характеристикою соціальної структури особистості учня є діяльність, яка розуміється як самодіяльність та як взаємодія з іншими людьми [5, с. 7-9].

У сучасній школі виокремимо три рівні (етапи) фізичного виховання: початкове навчання або базовий етап, освітній етап, результативний етап спеціальної спрямованості.

І ці етапи якнайкраще збігаються з рівнями соціалізації, які в подальшому будуть переводитись у площину практичної реалізації на заняттях з фізичної культури.

1 рівень – соціально-нормативне визначення або пасивна адаптація особистості (зміна власної поведінки для успішного входження в соціум: уміння жити в колективі, дотримуватися правил суспільного життя).

Загальна спрямованість фізичного виховання на початковому етапі має бути ознайомлювально-оздоровчою, а змістом фізкультурної освіти – рухова активність із загально розвивальною спрямованістю, зорієнтованою на пізнання і сприйняття себе в оточуючому світі, здатності до співробітництва, взаєморозуміння, соціальної активності та формування відповідальності за виконання поставленого завдання та за результати своєї діяльності.

Цей етап формування фундаменту фізичної культури особистості, що поступово розширюється й удосконалюється, складається з вміння та бажання самостійно і регулярно займатися фізичними вправами, дотримуватися правил поведінки під час таких занять, розвитку відповідального ставлення до свого здоров'я та здорового способу життя, оволодіння основами особистої гігієни, засвоєння термінологічних та методичних компетентностей, формування початкових уявлень про свою тілесність, місце фізичної культури в житті людини і суспільства.

Цей етап дуже важливий для становлення вільної особистості. Діти молодшого шкільного віку переважно відверті та відкриті, великий вплив на них має авторитет учителя з його можливістю ефективно використовувати фізичні вправи, з залученням до активної діяльності дітей як помічників, напрацювання і корегування навичок правильної поведінки, взаємин, патріотичних почуттів, підготовки їх як суб'єктів процесу фізичного виховання, навчання відповідальності за власні дії і свій фізичний стан.

Основний вид навчальних занять – ігрові, основним їх змістом повинні бути ігри, естафети, гімнастичні і ігрові вправи, навчання життєво важливим руховим навичкам, які сприяють розширенню рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і природних здібностей відповідно до вікових особливостей. Надання теоретичних відомостей з розділів: про правила поведінки та техніки безпеки в процесі занять фізичними вправами, техніки виконання окремих вправ, особистої гігієни, загартування, самоконтролю, організації найпростіших форм самостійних занять фізичними вправами, історії та сьогодення олімпійського руху потрібно здійснювати в процесі практичних занять [6, с. 44-48].

Починаючи з 3-го класу необхідно проводити уроки у вигляді занять теоретичного та інструктивно-методичного характеру. Планування теоретичного матеріалу може здійснюватись як на вступних, підсумкових, самостійних теоретичних уроках, так і вивчатись у процесі уроків фізичної культури.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, програма дозволяє планувати комплексні уроки, які дають змогу включати в урок різнопланові фізичні вправи, що підвищують зацікавленість та емоційний стан учнів. Це сприятиме створенню позитивного емоційного клімату і формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою.

2 рівень – культурно-ситуативне самовизначення, освітній етап. Завдання школи – розвинути і зберегти позитивні навички пасивної адаптації і створити умови переходу особистості

до активної адаптації. Найуспішніше це відбувається у спільній роботі дітей і вчителів. Дорослі навчають дітей різним способам діяльності, передають їм свій досвід і ціннісні орієнтації суспільства. Ми повинні навчити школяра вибирати не тільки вид діяльності, але і способи цієї діяльності, здійснювати цей вибір усвідомлено. Це етап ініціації, що передбачає освоєння норм і цінностей, що становлять зміст культурних традицій, які повинні бути усвідомлені не як безумовна даність, а як результат тривалого історичного розвитку.

Зміст освітньої діяльності в основній школі передбачає: забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості навчального процесу; оптимізацію навчально-виховного процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків; істотне розширення пізнавальних аспектів, що характеризують закономірності життєдіяльності організму під впливом фізичних вправ з урахуванням рухової підготовки та статі учнів, мотивів і інтересів щодо занять фізичними вправами; активне роз'яснення згубного впливу на організм шкідливих звичок. У процесі навчальних занять має формуватися системне уявлення про цінності фізичної культури як соціального явища, елементи фізичної культури особистості і критерії їх сформованості, освоєння методики самостійних занять.

У навчально-тренувальному процесі вчитель терпляче та наполегливо виховує в учнів витримку, вміння володіти своїми емоціями, найкраще це досягається в процесі гри. На цьому етапі на зміну груповим іграм приходять командні та спортивні, які вимагають дотримання свідомої дисципліни, виконання певних правил, позитивно впливають на формування вольових та моральних якостей. У випадку порушення дисципліни та правил не варто використовувати покарання, а краще перенаправити зайву енергію в русло додаткової фізичної роботи з морально-психологічним супроводом. Треба також мати почуття міри у використанні заохочень.

Оздоровчі завдання спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку організму шляхом згладжування негативних явищ, пов'язаних з періодом статевого дозрівання й акселерації. Актуальним стає питання боротьби із зайвою вагою [6, с. 56-60].

Отже, підлітковий період – це функціонально-психологічний період закріплення формування рухової навички підтримання статичної пози, а отже формування постави; це ступінь формування комплексу властивостей фізичних якостей, необхідних для усвідомленого ставлення до своєї тілесності.

Загалом, на цьому етапі всі заняття повинні сприяти розширенню кругозору в сфері фізичної культури, залученню до активної практичної фізкультурно-спортивної діяльності як важливої передумови і неодмінної умови успішного формування фізичної культури особистості та здорового способу життя. Учні повинні усвідомити значущість тілесно-ціннісного підходу, щодо культури ставлення до власного здоров'я, рівня фізичної підготовленості, що є складовою частиною загальної культури особи і значно визначає її соціальний і моральний статус.

3 рівень – особистісне самовизначення. Саме йому віддали перевагу у власному дослідженні. Це творчий рівень соціалізації, який співпадає з етапом спеціальної спрямованості. В учня, який досяг цього рівня, виникає потреба у впливі на освітнє середовище з метою власної самореалізації, вироблення нових культурних способів діяльності та вільному самовизначенні. Самовизначення – це усвідомлена побудова моделі власної життєвої позиції. На цьому рівні особливо важливим є те, наскільки учень приймає норми суспільства. Залежно від цього його лідерські якості можуть носити творчий або руйнівний характер. Цей етап пов'язаний з переходом до переважно раціонально-логічного сприйняття світу, з усвідомленням ідей соціальної рівності, духовного самовдосконалення тощо. Формуються здібності реально оцінювати свої навчальні, практичні можливості і визначити шляхи подальшої освіти та професійного самовизначення.

На останньому етапі школярі готуються до вступу в доросле життя, до практичного використання в ньому набутих у школі знань, умінь і навичок. Старшокласники завершують курс фізкультури. Вчитель стає для них наставником у розв'язанні питань організації самостійних занять фізичними вправами, розробки індивідуальних програм з фізичного самовдосконалення. Уроки фізичної культури для старшокласників лише зумовлюють завдання, які треба вирішити. Тут їм надається допомога в досягненні максимального результату у вивчених раніше вправах, підвищенні функціональних можливостей, рівня фізичного розвитку і фізичної підготовки.

Однією з головних умов здійснення тілесно-ціннісного фізкультурного виховання є розробка і практичне застосування навчальних методик та методичних технологій фізкультурного виховання на основі статевікових особливостей кожної вікової групи.

На цьому етапі має здійснюватися глибоке диференційоване навчання на основі індивідуальних інтересів і потреб учнів у сфері фізичної культури. Рекомендується ширше, ніж в попередніх вікових періодах, застосовувати метод індивідуальних завдань, додаткових вправ, завдань з оволодіння руховими діями, розвитку фізичних здібностей з урахуванням типу статури, нахилів, фізичної та техніко-тактичної підготовки.

У заняттях з юнаками-старшокласниками вправи є також засобом підготовки до військової служби (атлетична гімнастика, боротьба, легка атлетика, стрибки, туризм, подолання перешкод тощо) [6, с. 76-80].

Дівчатам більш притаманні ритмічні елементи художньої гімнастики, вправи з рівноваги, танцювальні рухи. Велике значення у вихованні дівчат, майбутніх жінок і матерів, мають гімнастичні вправи. Вони, як засіб фізичного виховання, повинні, на думку Ж. Руссо, забезпечити дівчатам прекрасну будову тіла, розвинути грацію і силу, підготувати до легких пологів і народження здорового потомства. Адже здоров'я матерів є одним із вирішальних чинників, які зумовлюють здоров'я народжених ними дітей. У свою чергу, здоров'я жінок дітородного віку формується впродовж всього попереднього періоду життя і, особливо, у підлітковому віці.

Проте в попередні роки увага підліткової медичної служби зосереджувалося на хлопчиках-підлітках. Цей пріоритет був зумовлений їхньою майбутньою військовою службою і тільки останнім часом почали усвідомлювати важливість збереження здоров'я дівчаток, як майбутніх матерів, змістилися акценти на збереження їхнього соматичного і репродуктивного здоров'я.

Теоретичні заняття повинні бути направлені на освоєння основ фундаментальних знань з історії, теорії та методиці фізичної культури, а також пов'язаних з ними знань з фізіології рухової активності, анатомії, медицині, соціології, біомеханіки, біохімії тощо. Вони повинні служити також узагальненню і закріпленню знань, отриманих на попередніх етапах освітнього процесу.

Заняття інструктивно-методичного характеру потрібно спрямовувати на ознайомлення зі змістом сучасних систем фізичних вправ, педагогічних технологій, методикою розвитку окремих фізичних якостей.

Найважливіше значення мають знання та вміння, пов'язані з організацією самостійних занять, наприклад таких, як відмінність особливостей організації, принципів і правил занять фізичними вправами з оздоровчою та спортивно тренувальною спрямованістю, а також знання і вміння, пов'язані з особливостями організації фізичної підготовки різних напрямів фізичної активності цілеспрямованої на вдосконалення тілесної і духовної складової особистості.

У процесі проведення практичних занять має відбуватися розширення обсягу знань про різноманітні форми фізкультурної та змагальної діяльності, практичне їх використання з метою формування тілесної краси і рухової досконалості, досягнення близького до максимально можливого рівня розвитку рухових здібностей.

Загалом зміст тілесно-ціннісного фізкультурного виховання як педагогічного процесу спрямованого на розвиток інтелектуальних, рухових, мобілізаційних цінностей фізичної культури особистості, спрямовані на забезпечення цілеспрямованого і систематичного

використання засобів фізичної культури в наступні періоди життєдіяльності для досягнення високого рівня суспільного визнання [1, с. 15].

Отже, тілесно-ціннісне ставлення учнів до фізкультурної діяльності не формується спонтанно і не успадковується, воно набувається особистістю в процесі навчальної діяльності, набуття знань і творчого досвіду, з проявом ініціативи та активності й ефективно розвивається під впливом загальної культури суспільства. Єдність функціонального, ціннісного і діяльнісного, що складають зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальні, духовно-фізичної сутності.

Фізична культура, як явище загальної культури, очевидно доводить, що не існує кордонів між матеріальною і духовною культурою і вона є природним містком, що дозволяє з'єднати соціальне і біологічне у розвитку людини, впливаючи на стан організму, психіку, статус людини, включаючи суттєвий потенціал відтворення особистості в її тілесно-духовній єдності.

Список використаних джерел

1. Васьков Ю.В. Соціалізація учнів загальноосвітніх навчальних закладів засобами фізкультурної освіти / Ю.В. Васьков // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я». – Харків : ХДАФК, 2011. – С. 14–16.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
3. Костюков В.В. Физическое воспитание учащихся и синергетика / В.В. Костюков, О.Н. Костюкова // Физическая культура. – 2002. – № 2. – С. 14–21.
4. Лубышева Л.И. Культурологический вектор спортивного воспитания подрастающего поколения России / Л.И. Лубышева // Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта : опыт, перспективы развития : всерос. науч.-прак. конф., 14–15 нояб. 2013 г. : материалы. – Тюмень : Вектор Бук, 2013. – Ч. 1. – С. 13–20.
5. Николаев Ю.М. О культуре физической, ее теории и системе физкультурной деятельности / Ю.М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 2–9.
6. Стан та чинники здоров'я українських підлітків : моногр. / О.М. Балакірева, Т.В. Бондар, О.Р. Артюх [та ін.] ; наук. ред. О.М. Балакірева. – К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. – К. : К.І.С., 2011. – 172 с.

The article deals with theoretical substantiation of the structure and content of physical culture of personality, specialist in physical education and sports. It reveals the unity of its biological and social components with transition from "body-motor" (somatopsychic) component of physical culture understanding to increase of its "socio-cultural" component and considering it as "spiritual and physical" phenomenon; this fact allows to solve the questions of forming personality's physical culture.

In current national educational tradition "training" and "education" are treated as a continuous process of forming young personality, her intellectual, physical and moral qualities. In pedagogy and theory of physical education one can hardly find the meaning of the terms "body education" and "physical education".

Theoretical and practical topicality of the problem is promoted by the need to redefine the idea of cultural value of physical education existing in social consciousness of everyday life. This refers to the social need of forming a new worldview emphasising on the concentration on spiritual development in personality's body culture instead of body development for spiritual one in education.

The growth of society's needs in forming healthy and active generation is reflected in academic disciplines of educational establishments such as biology, medicine, valeology, the basics of health and physical education.

Physical culture as a phenomenon of general culture shows that there are no borders between material and spiritual culture; and it is a natural bridge that allows to combine the social and biological in human

development, affecting the body, the psyche, the status, including the significant potential of personality's expression in her body-spiritual unity.

Key words: *content of physical education, biological and social personal component, spiritually-physical phenomenon, teenagers.*

УДК 378.22.016: 502/504: [613/614]

Марина Дяченко-Богун
Maryna Diachenko-Bohun

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

BASIC DIRECTIONS OF MODERNIZATION OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS TRAINING TO IMPLEMENT HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN THEIR PROFESSIONAL ACTIVITY

Модернізація освітнього процесу у вищих навчальних закладах забезпечить якісну трансформацію підготовки майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій. У статті розглядаються основні напрями модернізації підготовки майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності технологій на рівні краєвих світових стандартів. Указується на необхідність використання інтерактивних методів навчання, індивідуалізації навчального процесу, широке залучення сучасних мультимедійних та інтернет-технологій.

Ключові слова: *здоров'я, здоров'язбережувальні технології, модернізація освіти, інтерактивні методи навчання, індивідуалізація навчального процесу, компетентністний підхід, професійна кваліфікація.*

Демократичні, суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, що відбулися в Україні за останній рік висувають завдання виховання, навчання і розвитку здорової людини. Саме виховання здорової людини є найважливішою соціально-педагогічною проблемою, що стоїть перед сучасною системою освіти. Багаторічні дослідження за станом здоров'я молоді показують: за останні десять років позитивної динаміки в їхньому здоров'ї не спостерігається і це стає предметом гострої суспільної тривоги.

У зв'язку зі зниженням загального рівня здоров'я населення сучасна людина все більше усвідомлює потребу в здоровому способі життя, особистої активності у підвищенні рівня здоров'я і його збереження. У той же час сформовані звички, вироблені попередніми поколіннями, не відповідають сучасним вимогам суспільства, що посилюється крайнім загостренням соціальних проблем загалом в Україні, недостатньою увагою до проблем розвитку системи освіти та охорони здоров'я. А це, у свою чергу, висуває вимогу пошуку педагогічних шляхів, умов і засобів підтримки здоров'я в освітніх установах і розвитку кожної особистості.

Проблема здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я особистості стає предметом наукових досліджень у педагогічній, валеологічній та психологічній науках. Дослідженню основ здоров'язберігаючого виховання присвячені наукові праці В. Андрущенко, В. Брехмана, О. Дубогай, С. Кириленка, В. Лозинського, З. Малькова, В. Оржеховської, М. Таланчука, Л. Татарнікової. Основні принципи організації оздоровчої освіти та виховання школярів висвітлено у працях Л. Заплатнікова, В. Горащука, М. Гриньової, С. Кириленка,